

ALEK VUKADINOVIC: »TRAGOM PLENA I KOMENTARI«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

Knjiga *Tragom plena i komentari* je po pesničkim sredstvima i postupku nastavak druge knjige Aleka Vukadinovića *Kuća i gost*. Pesnik ih je zamislilo kao zajedničke mitskih pojmova. Crpeći pojmove, simbole i slike iz narodnog uma i fantastike uspostavio je ični mit.

Kao što je, pre četiri godine, u *Kući i gostu* ljudsko biće predstavio kao gosta nemogućnog da zaposedne svet, sada ga je predstavio kao lovca koji šume i šume prelazi u potrazi za plenom. A plena nema. Neprestano traganje i plen izmiče. Posle svakog uludnog zahvata javlja se žiška, nada i nova strast. Lovac i plen — to je slika onog većnog traganja za apsolutom, za savršenim, zamoran put onih koji su osvojili filozofsku zrelost. A bilo da krenu u dubinu, krenu u visinu — napor je besciljan.

Kao što je knjiga *Kuća i gost* imala svoju misaonu potku, postavljala i sugerisala jedan sistem vrednosti, tako sad u *Tragom plena i komentari* izranja nova projekcija sveta, nova filozofema. Kao što se prethodno bavio mestom čoveka u svetu, sada se bavi smislom njegovog života. Profile knjiga odredio je i sam postupak, okupljanje značenja simbola. Sa simbolima-slikama *kuća i gost* moglo se lako postupati, oni već imaju vizuelna svojstva. To su pojmovi iz stvarnog sveta, imaju određene osobine i trebalo ih je samo snimiti. Plen nema određene osobine, ostao je u ravni značenja apstraktna kategorija. Zato se u knjizi on javlja, uglavnom, kao praznina. Jeste zamišljen, jeste željen, jeste tumačen, ali je nedohvatan; ima svojstva simbola, ali ne i slike.

Alek Vukadinović je u ovim dvema knjigama (navodim ih neprestano zajedno, jer su neodvojive) sve vezao sadržajno-motivski u celini. A, takođe, on je u ovim dvema knjigama iskoristio ista stilsko-jezička sredstva.

Kao što su u *Kući i gostu* sva značenja bila varijacija osnovnih sadržanih u simbolima *kuća i gost*, tako su u knjizi *Tragom plena i komentari* varijacija značenja lovca i plena. Komentari nisu, kako bi se prema naslovu moglo pomisliti, književna teorija ili razjašnjenja pesama. I sami su pesme kojima se bliže objašnjavaju snimljene situacije i odnosi.

Pri građenju stiha Alek Vukadinović je strog. Njemu se ne dešavaju opkoračenja, rima je obavezna, a osmerac je u osnovi knjige. Skoro da je knjiga bez izuzetka zdana na osmercu.

Ključni simboli iz prethodne knjige: *kuća, gost, pejzaž, san, čudo, lampa, krov, zrak*... ponovljeni su. Samo su njihova mesta u filozofiji, njihov značaj, pomeneni. Oni su u senci tri nova, ključna: *lovca, plena i žiške*. Slično bi se poređenje moglo tražiti i među vodećim pridevima. Pridevi određuju atmosferu poezije, a obezbeđuju joj i klasični pesnički instrumentarium.

Tragom plena i komentari je knjiga vrtložno organizovana, celovita, usaglašenih ali pokrivenih značenja. Alek Vukadinović prima iskustva malarmeovsko-verlenovske tradicije. Dosledno obrće i obrće simbole, prasluka, zatvara sistem značenja.

Svest o poeziji postoji i pre i posle pesničkog čina. Imaginacija je svesno usmeravana i ako negde treba govoriti o njenom izuzetnom radu to je u trećoj knjizi ovog pesnika. Bez odmora smenjuje se slika za slikom, prasluka za praslukom, prizor za prizorom. A u nutrinu pesme, ispod površine teksta mrmore značenja.

Ako je u *Kući i gostu* sve lebdelo, sve bilo začarano, u knjizi *Tragom plena i komentari* sve je temeljnije postavljeno, poezija je začarana ali i veće težine.

Draginja Urošević

VITO MARKOVIC: »UDES«

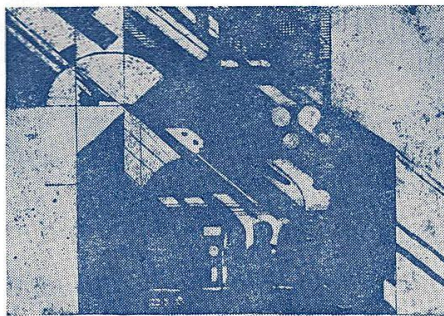
»Prosveta«, Beograd, 1973.

Šesta zbirka poezije V. Markovića potvrđuje jednu, ranije već uočenu činjenicu, da se autor svaki put u javnosti želi pojaviti

ti sa, nesumnjivo, novim oznakama, kako u pogledu motivskih sklopova tako i u strukturi samog poetskog jezika. Naime, dok je u nekim prethodnim zbirkama (npr. *Pakao*, »Prosveta«, 1969.) postojala stanovita težnja ka zgusnutosti, nabijenosti metaforike i takvim spregovima reči i kovanicama koje će dati prizvuk iskonu, ili prezentirati specifičnu atmosferu jednog podneblja (bosansko-hercegovačkog), dotle u *Udesu* dolazi do potpune verbalne opuštenosti, do prihvatanja jednostavnosti u govoru poezije, jednostavnosti kojom se postiže nova gustina jezika i koja lakše, čak lako, dovodi do smisla, što ni u kom slučaju ne znači površnost; dalje, u skladu sa ovom postavkom »oslobađanja« poezije, dolazi do dubljenja obrisa prapostojanja i uske prostorne vezanosti, tako da je cela ova zbirka u značenju sadašnjosti i, na momente, zaustavljena pred mračnim ponorom budućnosti (koju obeležava smrt).

Najbitnija oznaka *Udesa*: *opštija kosmička problematika* prerasta u apsolutnu okrenutost ČOVEKU-pesniku, dakle, samome sebi. *Udes*, to je udes subjekta, udes čoveka u doživljaju pesničkom. To je udes jednog tela koje traga za svojim sastavom, koje oseća sebe kao nešto daleko, izgubljeno i izdvojeno, lišeno unutrašnje ravnoteže, za kojom bez prestanka teži. Taj čovek nosi sebe kao upit u potrazi za razrešenjem i odrednicama svoje egzistencije kroz koje iskrsava spoznaja: čovek razdeljenog smisla zatiče sebe u biću životinje, tražeći smisao potpuno ga gubi, obezglavljen se dotičući ludila:

Oponašam životinju
Urlam urlam
Usta kriveći
Jezikom palacam
Niz strminu
Žuri mi se hita
Dušom i telom
Mrtav razum
Dajem za ludilo

Javljaju se uzaludni nagoni da bi se održala ravnoteža tela, duha, egzistencije, ali sve to gubi se u talasanju animalnosti, snoviđenja i alijenacije. Tu su razmeđe na kojima uskrsava čovekov udes: razdeljenost smisla u kosmosu (svetu) i smisla koji čovek iznalazi u sebi, što, nužno, obezvređuje dostojanstvo usamljenika. Međutim, ovaj postulat ne nastaje samo kao rezultat kontakta svet-čovek, nego ima ishodište i u čovekovom stavu prema samome sebi. Onako kako ga Marković posmatra, taj čovek samoga sebe sunovraćuje, oznake svega biološkog, telesnog, sputavaju ga, udaljavaju od sopstvenog bića, te telo, koje prvo »teče«, zatim je »stisnuto u krugu«, postaje, konačno, »kovic« čavlima proboden, a san, kojim se isprva »čistilo iznutra«, doživljava se kao ponor (»sno-ponor«) nakon koga je samo prah.

Bitno obeležje egzistencije u Markovićevoj poeziji je strah od sveta, od drugih, od sebe samoga; njegov čovek želi da se ogradi izdovima i tako izdvojen, u kontaktu sa sobom, otelotvori svoju moć, ali:

Žurim hitam ulazim
U sred sebe unutra
Bacim pogled pogledam
Sam sam sebi utvara

Sam sam sebi utvara
Velika i odvratna
Celim telom čupava
Dušom svojom prljava

Dakle, postavši usamljenik, čovek se plaši sebe, onoga što jeste i što mu se tako direktno ukazuje kao projekt čiju je avetinjsku rugobu do tada samo slutio, a što ga još tragičnije otuđuje od sopstvenog bića.

Smrt, iako se javlja tek u nekoliko poslednjih pesama kao završni čin čovekove podvojene egzistencije, nadnosi se nad telo, dušu, egzistenciju, i obeležava ih od samog početka, izvorišta, i, zapravo, ceo život »vodi smrti najkraćim putem«.

Bitno je istaći još jednu jezičku karakteristiku Markovićeve zbirke, a to je izuzetna dinamika koju ostvaruje ne samo čestom upotrebom glagola, nego nagomilavanjem njihovim, nizanjem jednog iza drugog (»lupam tutnjim galamim.../... jurim trčim izlazim«), a isto tako često stavlja jednu do druge reči (imenice, prideve, zamenice) koje su istoga značenja, ali različite po prirodni (»modra modrina« npr.) ili reči različitog značenja koje obrazuju specifičnu ritmičku i zvukovnu celinu (»motrim slušam svukuda/nigde nema nikoga«). Ali, na momente (»Diram prostor vreme ljudes-pesma«) autor dozvoljava da ga to zavede i odvede u verbalnu zasićenost, u verbalna poigravanja, igrarije, koje su tim nedopustivije što ih je autor, u to nema sumnje, apsolutno nadraštio.

Zorica Stojanović

VELIBOR VUJOVIC: »ISTRAŽIVACI SAMOCE«

»Svetlost«, Sarajevo, 1972.

O da je muzika ptica
Jednu oktavu niže —
Prolazna naša lica —
Iskonu bila bi žiže.

(V. Vujović: Žiže iskonu)

Kada se pojavila pjesnička zbirka *Istraživači samoće*, malo ko je znao za pjesnika Velibora Vujovića, koji je prethodno objavio svega nekoliko pjesama — pa i njih pod pseudonimom. Ovo je, svakako, više indikativan nego slučajaj podatak; u pitanju je, u slučaju pjesnika Vujovića, ona nenametljiva skromnost početka na koju jedva da još nailazimo kod mladih pjesnika, koji obično nastoje da se oglašavaju upravo što glasnije. Vujović, međutim, kao da već sada zna svu tečnost pjesničkog »zanata« i poziva, — otud ozbiljnost i metodičnost njegova već izgrađenog pjesničkog stava, nastojanje da bude što više »svoje«, ličan i prepoznatljiv. Zbirka *Istraživači samoće* iznenadila je koliko zrelošću, toliko i osobenošću i autentičnošću samog poetskog opredjeljenja koje nam je njome predstavljeno.

Osnovno određenje Vujovićeve poezije, koje, paradoksalno, malo određuje njene specifičnosti, jeste da je — lirski. Počev od nekih tradicionalno lirskih motiva, jezičke ekstaze, same leksike — pa do načina oblikovanja lirskog doživljaja. Međutim, s obzirom na suštinu Vujovićeve pjesničkog napora, sve su to gotovo spoljašnje oznake, koje ne dopiru do »unutarnjeg mehanizma« njegove metafore, niti do pjesnikova bitnog »nadahtuća«. Sa gotovo pretjeranom strogošću formalnog oblikovanja ide kod Vujovića tzv. pjesnička sloboda, sa naivnim lirskim zanosom ironija, sa jezikom »lijepje duše« nepoetski jezik nauke, sa apsolutnom ekstazom skeptička relativizacija, apsurd sa smislom. Čini se katkad da Vujovićeve poezija i raste iz tih protivječja, otkrivajući paradoks, tražeći kontrast. Ali »logika« poezije nije tako jednostavna: autentični pjesnički jezik koliko potvrđuje toliko, možda, i negira »pravila« poetike, formiranje nekog jednostranog smisla i značenja. Otud se treba odrediti pretenzije na jednostrane i konačne interpretacije ove i svake poezije; što više govori, poezija se govoru više i skriva.

U naslovu Vujovićeve zbirke stoji reč *samoća*, a pjesniku je dosuđeno da je »istražuje«. Lirika se oduvek rađala u samoći,

INDEKS KNJIGA

nemogućnosti toga spasenja, praveći, sa zavidnim umijećem, svoje pjesme, liriku žestokih duhovnih sudara i disonancija. Stroga forma njegovih pjesama kao da protivrječi njegovom ekspresivnom, semantički nabije- nom jeziku: kao da će se pjesma raspršiti od vlastitih unutrašnjih stihova-udaraca! Ali baš u toj napetosti sadržaja i forme rađa se ono poetsko koje Vujović umije da otkrije s »matematičkom« jasnoćom izraza u koju se prurušava njegov žarki lirski zanos.

Stevan Tontić

SLOBODAN RAKITIĆ: »ZEMLJA NA JE- ZIKU«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

Nova pesnička knjiga Slobodana Rakitića kazuje o misaonoj dramatičnosti čovjeka osetljivog intelekta, i to elokvencijom koja tu dramu uvišestručuje, rečima koje od bitnih saznanja zadržavaju čas jezgro čas obrise, a sve inokosno, izdvojeno, traže u sumi značenja Prirode, u njenoj složenosti i opštosti. Pesnik je zainteresovan za kompoziciju i dekompoziciju te opštosti.

Unutrašnje sazvučje knjige, kao i njeno poemsko vidno polje, označeni su govorom o početku i suštini egzistencije, ali i o životnim odnosima u vremenskom i prostornom okrilju. No, moguća su i različita tumačenja elemenata koji čine pesnikov splet, jer dramski intenzitet nije nastao od akcionosti, događajnosti, ne od teških iskustvenih činilaca same materijalne stvarnosti, već najpre od množine pitanja koja pesnik postavlja kosmičkom ustrojstvu. Otuda je put do razrešnice iskoni i sudbine prepreden mnogim dilemama o ljudskoj moći da izbegne one vrletne stranputice na kojima će se čovek neminovno naći čim se usmeri da odgoneta suštinu bića ili odluči na traženje apsolutnog sklada. Razrešnicu ne nalazi ni sâm pesnik, jer neajki su njegovi odgovori (kontroverzne izvedenice) na pitanja koja je postavio o idealu celine, o Prirodi bez istorijskih pogrešaka. A misaona drama, koja se upravo na nedokučnom zasniva — elegično je prikazuje na zemaljskoj sceni, okrenutoj isto tako nedokučnom Stvoritelju, bogu ili senci boga.

Međutim, ono što nikada ne pokreće tajnu postojanja i nepostojanja, već samo konstatuje »rasipanje bića« — i u Rakitićevoj poeziji ostaje tek fakticitet razložive misli, »osipanje duha«. Ideal celine joj sve dalje izmiče što se više njemu vraća, a umnožena pitanja postaju neposredne ili posredovane verbalne asocijacije, odnosno varijacije večnih istina i opštih mesta, koje sugestivnije deluju na belinama izvan reči.

Svoju misaonu dramu pre pesme pesnik je, reklo bi se, u pesmi još drammatizovao, a rezultat takve, uslovno nazvane, drammatizacije, baš na mestima gde je pesnikova upitanost najučestanija, pretvara se u pisanje »vodenih slova« ili u suvišnu rečitost.

U nizovima i složenicama mnogih upitnika Slobodana Rakitića kratkočaso svetle sudbonosne reči, a tek u fragmentima izvan njih pokazuje nam se kladenaki sjaj i tamni vir zemaljskih slika. U pojedinim odeljcima, a naročito u pesmama *Zimska pesma*, *U senci galeba*, *Zemlja na jeziku*, *Noćna pesma* i *Zemljo, ja ti se vraćam* — Rakitićevi stihovi patetične, skoro biblijske intonacije, nadahnuti vizijom kosmičkog prostranstva i noćne strane sveta, projektuju slike prirode svekolike čulnosti i simbolična, univerzalna značenja pojava »na mrklim putevima« ili »na zelenom plamenu«. Imaginarni prostor za oličenje misli i osećanja i objekcije u sveopštem »preobražajnom kolu« prirode sjedinjuju se na tim stranicama i uzdižu skladnom jezičkom gradacijom. A apokaliptične naiave i zimogrozna snoviđenja pesnik sugerise kao nepromenljivu datost i realnost bez odstupnika. Kazivanje, nastalo iz zbira privida, materijalizuje se u sinhronim jezičkim tokovima i postaje i stanje svesti i približena slika sveta.

Svojom knjigom *Zemlja na jeziku*, Slobodan Rakitić je dijalektici prirode protivstavio poetski idealizam i neka od onih zatamnjenih pitanja koja se u samotničkim raspravama javljaju. Racionalno jezgro njegove poezije u stalnom je pomeranju od zamišljenog jedinstva do rasipanja i propasti prirode i sveta, do otvaranja zemlje i neba, gde »dogoreva naša uspravnost i hod«. Osnovno je u njoj slovo o patnji i umnom nespokoju, okriljeno upravo dijalektikom prirode koju je nemoguće poreći i Zemljom, koja je i biće među kosmičkim poznanicama i nepoznanicama i osnovica ograničenog života. Jer, na smrt osuđeni, njoj se vraćamo i sa nebom i sa nebesnom senkom u očima.

Jovan Dundin

ALEKSANDAR SEKULIĆ: »VENECIJAN- SKA KUGLA«

»Prosveta«, Beograd, 1973.

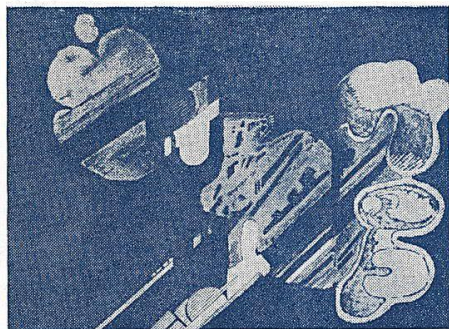
Prva pesma iz *Venecijanske kugle* najbolje određuje ovu zbirku. Njen je naziv *Dečak koji bere maslačke*: »Izgoreli list / isti kao što je bio / prepoznaju se / linije života / prepoznaju se / crteži deteta / prepoznaje se / rukopis u panici / izgoreli list / vijori na dahu / ja skoro ne dišem / dečak koji bere maslačke / iznenada dunu«. Jednostavno i smisljeno pesnik je nacrtao sudbinu bića, njegovu uspostavljenost u svetu. U tekstualnom prostoru najednom je sve zbrano i jasno, među linijama života uzdiže se izgoreli list. A njegova je težina, dakle i shodnost života, tolika da može da ga oduva dah iz dečjih pluća. Biološka nužnost ne zahteva bure, ona lako i neprimetno čini svoje. Prosto rečeno, sve što čovek živi i stvara nalik je maslačku, tvrdi ova lirski projekcija. Već u njoj, zato je i navodimo, nalazi se način razmišljanja Aleksandra Sekulića, njegov put do sadržaja i odnos prema njima.

Pesnik hoće da jednostavno govori i čini to dosledno. Ni posebni sadržaji, ni posebna stilsko-jezička oruđa. Beskrajna čistota i tananost — prve su odlike *Venecijanske kugle*. Nema zaplitanja značenja, motiva, pokrivanja smisla da bi tekst došepo u neke tamne, zatvorene i teško dokučive slojeve što je u maniru moderne poezije.

Pravom reči, ova poezija, sežući za mudrošću, nimalo ne podleća na evropsku duhovnu, filozofsku i kulturnu tradiciju. A i u našoj poeziji nema ni srodnika, ni prijatelja a kamoli uzora ili pretka. Rodaci su joj na Dalekom istoku, u drevnoj kineskoj i japanskoj mudrosti i umetnosti. I elementi prirode — primera radi, navedimo trešnju, kornjaču, čuvarkuću, maslačak — takođe ukazuju na senzibilitet Istočana. Srodnost u mišljenju bi se mogla tražiti i sa ranom antičkom filozofijom, njenim začecima. Naravno, stiglo je u *Venecijansku kuglu* nešto i iz modernih filozofskih i psiholoških teorija i koncepcija, ali to nije karakteristično, određujuće i zanemarivo je. Nikako ne tvrdimo da je Aleksandar Sekulić imao uzore u starim Istočanicima. Nalazeći se pred pesmama, prosto opažamo njegove duhovne srodnike.

Sekulić je dosledan i u odбору motiva, načinu na koji im prilazi, u poimanju života. I do kraja knjige je i jedinstven.

Jednostavnost je najočiglednija u pesmama prvog ciklusa, u drugom, trećem i četvrtom mudrost i tananost se neznatno povlače da bi mesto ustupile našoj evropskoj naravi. Ponekad, pesnik u ovim pesmama odrekne smisao životu, svetu, napusti tihu saglasnost sa biološkim nužnostima. Upusti se u očaj. Međutim, povremeno opiranje pred besmisлом ne remeti opštu atmosferu pesama, stih je i dalje prozračan, linearan, značenja besprekorna. Ukrašavanja govora nema, pažnja ne odlazi na propratne vizuelne i zvučne učinke. Simbolizacija ne ide od stiha do stiha nego je cela pesma postavljena jednim potezom.

kao u neke vrste toplom okrilju. Drukčija je, međutim, samoća savremenog pjesnika ophranog pitanjima, samoća u jednom svijetu bez nade i utjehe. Vujovićeva samoća ledeno je samotništvo poput onog u Valerijevom djelu *Moj Faust* — jedna radikalna izolacija od vremena i svijeta u kojoj je moguć nov, izvoran pogled na postojanje. Pjesnici i samotnici su oni koji »Okupani spoljnim strahom / Love mir u sobnoj zvezdi«. Njih stežu »omče tišine« dok »reči čiste, reske, / Dužinu molske skale mere«. Riječi pjesnika Vujovića upravo su takve: čiste i reske, hladne poput kakvih naučnih, u metafore i strofe spregnutih, izvještaja iz ledene pustinje. Ta pustinja je praznina svijeta iz kojeg se smisao povukao u nedostiznu transcencijaju, s onu stranu ljudskog:

O božansko, reci sada
Kud misao naša roni
Kao da će da postrada
Duh u praznoj vasioni?

U svojim pitanjima i iskonskoj žudnji za smislom i harmonijom svijeta Vujović traga za samom »klicom vasiona«, za niti-tajno zarezanog Užeta spasa«. On sam je »istraživač« koji tajno zarezuje riječi o